

УДК 72.03

Чобітько О. М.*Старший науковий співробітник,
Національний заповідник «Кисєво-Печерська лавра», Київ*

chobit_oks@ukr.net

orcid.org/0000-0002-8523-752X

АРХІТЕКТУРНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПАСО-ПРЕОБРАЖЕНСЬКОЇ ЦЕРКВИ У ВЕЛИКИХ СОРОЧИНЦЯХ У КОНТЕКСТІ ТИПОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО

© Чобітько О. М., 2026

<https://doi.org/10.32347/2519-8661.2026.35-36.185-196/>

Анотація. У статті досліджено архітектурно-стилістичні особливості Спасо-Преображенської церкви у Великих Сорочинцях у контексті типології українського (козацького) бароко доби Гетьманщини. Метою роботи є аналіз розпланувальної, просторової композиції, інтер'єру та декору цього унікального мурованого храму для підкреслення його генетичної родинності з національними традиціями української дерев'яної архітектури. Запропоновано уточнену типологію православної мурованої архітектури розглядуваного періоду, яка фіксує три базові та два змішані типи споруд. Відповідно до розробленого класифікатора визначено, що Сорочинська церква репрезентує виразний II тип храмів українського бароко з домінуванням впливу народного дерев'яного зодчества, характеризується наявністю 9 із 10 виділених основних ознак української дерев'яної церкви. Серед них чітко простежуються центрична комбінаторність композиції, хрещатий дев'ятидільний план, висотно розкритий і природно освітлений внутрішній простір, а також повна відкритість усіх верхів в інтер'єрі. Матеріали статті доводять, що Спасо-Преображенська церква демонструє безумовний пріоритет національної об'ємної композиції над зовнішньою пластикою фасадів.

Ключові слова: Українське бароко, Спасо-Преображенська церква, Великі Сорочинці, архітектурна типологія, українська дерев'яна церква, народне зодчество, доба Гетьманщини.

Вступ. Спасо-Преображенська церква у Великих Сорочинцях Полтавської області, як об'єкт спадщини православної мурованої архітектури козацьких територій Лівобережної України доби Гетьманщини, детально досліджувалась істориками архітектури, мистецтвознавцями, релігієзнавцями і археологами. Спасо-Преображенська церква у Великих Сорочинцях є одним з найбільш яскравих представників стилю «українське бароко», або ж «козацьке бароко», генеза якого є скоріш за все неоднорідною, тобто має декілька прототипів у різних архітектурних феноменах як національних так і привнесених ззовні, і залишається спірним питанням для декількох поколінь фахівців в галузі історії архітектури, архітектури української дерев'яної церкви.

Огляд джерел, мета та методика дослідження. Обсяг праць з питання генези української православної архітектури козацьких територій другої пол. XVII-XVIII ст. є достатньо широким. Ця тема цікавила дослідників починаючи з кінця XIX сторіччя. Джерела, в яких піднята проблема походження та специфічних ознак українського архітектурного стилю доби Гетьманщини, проаналізовано її тотожність чи не тотожність з європейським бароко простежена у доробках декількох поколінь українських фахівців, таких як Г. Павлуцький (1905, 1910), П. Юрченко (1957), Г. Логвин (1957, 1968, 1997), М. Цапенко (1967, С. Таранушенко (1976, 2011), Л. Прибега (1992), П. Савицький

(1993), Ю. Івашко (1997), В. Вечерський (1994, 2001), О. Горбик (2004), О. Сіткарьова (2005), О. Чобітько (2015, 2018), Г. Шевцова (2019), G. Shevtsova et al (2020), A. Urakina (2022), G. Shevtsova, S. Linda & B. Cherkes (2023), та ін. Особливості родинності цього архітектурного явища до української дерев'яної церкви піднімалися в роботах Г. Павлуцького (1905, 1910), П. Юрченко (1957), Г. Логвина (1957, 1968, 1997), М. Цапенко (1967, С. Таранушенка (1976, 2011), Г. Шевцової (2019), G. Shevtsova, S. Linda & B. Cherkes (2023) та ін. Особливості розпланувальної й об'ємно-просторової структури основних типів будівель і споруд розглядуваної доби, зокрема Спасо-Преображенської церкви у Великих Сорочинцях, проаналізовано у дослідженнях В. Вечерського (2001), Г. Логвіна (1968, с. 436–439), у довідковому видання «Пам'ятки архітектури та містобудування України» (2000, с. 199 – 200), та ін.

Метою даної статті є проаналізувати на прикладі архітектури Спасо-Преображенської церкви у Великих Сорочинцях визначальні характеристики планування, просторової композиції, інтер'єру і декору церков українського бароко з точки зору підкреслення їх родинності до національного явища.

В роботі над збором матеріалу для статті використано низку традиційних для даної галузі науки емпіричних *методів дослідження*, таких як аналіз інформації з літературних та архівних джерел, натурні дослідження та фотофіксація об'єкту архітектури Спасо-Преображенської церкви у Великих Сорочинцях. Дана інформація була структурована і проаналізована із застосуванням методів графічного та системно-структурного аналізу, що і дозволило зробити висновки.

Основна частина. *Історія побудови і основні об'ємно-просторові характеристики об'єкту.* Спасо-Преображенська церква у Великих Сорочинцях – єдиний відомий історико-архітектурній науці мурований храм на території України, що мав хрещату дев'ятибанну композицію. Це найвизначніша пам'ятка перехідного стильового етапу від українського відродження до бароко, найвище досягнення синтезу мистецтв цього часу. Пам'ятка розташована в центрі села на високому правому березі річки Псел і є значною містобудівною домінантою, що добре проглядається як у ландшафті, у т. ч. з берегів річки Псел, так і серед малоповерхової садибної забудови села (Рис. 1).

Рис. 1. Спасо-Преображенська церква у Великих Сорочинцях. 1970 р. Фото Г. Логвина.

Село Великі Сорочинці на Миргородщині було родовим гніздом українського державного діяча Данила Павловича Апостола (1654–1734), а за часів його гетьманства набуло статусу неофіційної столиці Гетьманщини. На території маєтку гетьман розгорнув широке будівництво. Ще з 1623 року тут був закладений фундамент мурованого храму, який планувався як усипальниця роду Апостолів (Сегеда, с. 102). Спорудження нового мурованого храму поруч зі стародавнім дерев'яним, зведеним, ймовірно, у другій половині XVII ст. розпочалося тільки у 1718 році. У 1730 році роботи по

будівництву церкви завершилися. (Вечерський, 2001, с. 146). На церемонію освячення прибув і її фундатор – Данило Апостол (Сегеда, 2014).

На той час це була дев'ятидільна будівля, що в плані відповідала грецькому хресту, який вписано у квадрат. Первісно церква мала дев'ять бань, що для тогочасного мурованого будівництва було не типовим явищем. Найбільша – центральна баня, значно менші – 4 бічні і невеликі 4 бані над двоярусними камерами, що знаходилися між раменами хреста і виконували суто декоративну функцію, тому їх барабани мали декоративні вікна. У 1811 році, після пожежі, що трапилася в результаті влучання блискавки, найменші бані були зняті. З того часу споруда має лише 5 бань (Логвин, 1968). У 1867 році поряд із храмом збудували дерев'яну дзвіницю. У 1895 році церква мала три вівтарі – головний в ім'я Преображення Господнього, другий – св. Трійці, третій – Покрови Пресвятої Богородиці. Перепланування загального об'єму пам'ятки за весь історичний період не проводилися.

Церква хрещата, дев'ятидільна, п'ятибанна, з гранчастими раменами і квадратним в плані двоповерховим простором в міжраменнях. Центральний 12-гранний підбанник несе зімкнене склепіння (висота до zenіту 26 м), зовні увінчане ярусним бароковим верхом з маківкою. В інтер'єрі перехід від центрального четверика з підпружними арками до підбанного 12-гранника здійснено через трикутні парусні склепіння й систему двоярусних тропів. Рамена просторового хреста за осями схід-захід і північ-південь увінчані зрізаними восьмигранними зімкнутими склепіннями, кожне з яких увінчане невеликим світловим восьмимериком. П'яти підпружних арок та початок зрізаних зімкнутих склепінь в інтер'єрі підкреслено профільованими багатообломними карнизами. Зовнішні грані бічних рамен прорізані високими вікнами з арковими перемичками. Ці вікна влаштовані в глибоких нішах, що в цілому дозволило розвантажити архітектурну конструкцію і зробити її більш жорсткою. Зазначені вікна разом з віконними прорізами в центральному підбаннику та чотирьох бічних восьмимериків забезпечують гарну освітленість інтер'єру, що є характерною рисою архітектурного стилю бароко. У західному рамені (бабинці) влаштовано хори. В інтер'єрі бабинця на стіні є поліхромний гетьманський герб Д. Апостола.

Фасади пам'ятки на рівні хорів членуються фризом на два яруси. Ребра граней підкреслено пілястрами. Декор, розрахований на активну гру світлотіні за будь-якого освітлення, включає поширені мотиви народного мистецтва – розетки (солярні символи), крини, трилистники, бусинки, іоніки, різьблені по вогкому тиньку. Три вхідні портали акцентовано трилопатовими арками, фланковано пілястрами і прикрашено ліпним декором. Портالي на трьох фасадах дещо різняться між собою (західний – найпишніший), проте спільним є композиційний прийом об'єднання в цілісну вертикальну композицію портала унизу, аркового вікна з наличником і сандриком в другому ярусі та іконної ніші кілевидної форми в рівні карнизу.

Понижені стосовно основних рамен просторового хреста приміщення між раменами своїм зменшеним масштабом і подрібненістю масштабних членувань підкреслюють монументальність центральних об'ємів церкви. Двоповерховість цих приміщень підкреслена однаковими за формою і розмірами вікнами, влаштованими в кожній грані у 2 яруси: щоправда, вікна у нижньому ярусі дещо вищі, ніж у другому. Усі ці вікна мають однотипні наличники: віконний отвір з арковою перемичкою фланкований півколонками й увінчаний профільованим антаблементом з кілевидним сандриком,

Цегляні стіни зовні й в інтер'єрі потиньковані й побілені. Крім звичайної цегли, застосовано профільну стандартизовану. В інтер'єрі підпружні арки стягнуто парними залізними затяжками, заанкерованими в мурування. Дахи і бані по дерев'яних кроквах і кружалах укрито покрівельною сталлю.

В інтер'єрі панує високий (18 м) п'ятиярусний іконостас, що займає всю ширину храму (22 м) і складається з головного іконостасу та двох іконостасів у бічних вівтарях. Загальна композиція налічує 130 ікон (Дорофійенко, Рутковська, 2010). У кожному з трьох іконостасів, що мають симетричну структуру, є царські врата і по двоє дияконських дверей. Іконостас відзначається багатством орнаментального різьблення й декоративною насиченістю малярства.

У період боротьби за владу в 1917–1920 рр. церкву було закрито. У 1921–1922 рр. комісією Миргородського Народного відділу освіти під керівництвом О.Г. Сластьона було відкрито гетьманську

усипальню і вилучено з неї усі речі, що мали історичну і художню цінність: срібні чаші, дарохранильниці, потири, добре збережений одяг гетьмана, нагороди, ікони, золоті перстні, оздобы його синів і дружини Уляни. В 1937 році була розібрана, збудована на відстані 30 м від церкви у 90-х рр. ХІХ ст., дерев'яна дзвіниця, і в цей же період церква була остаточно закрита. В грудні 1941 року, під час тимчасової окупації України німецькими військами богослужіння в приміщенні церкви відновилися. З того часу і до наступного закриття настоятелем церкви був протоієрей Григорій (Григорій Автономович Голубовський) (Павленко В., Павленко П., 2005).

Будівля церкви постраждала в роки Другої світової війни. В неї влучило кілька снарядів, у результаті чого було суттєво пошкоджено купол та східний фасад. Виконання відновлювальних робіт було покладено на місцеву релігійну громаду, яка зобов'язалася здійснити їх за власний кошт. Однак, у 1956 році від потрапляння блискавки згоріла покрівля центрального та двох бокових куполів, а в південно-східній стіні утворилася наскрізна тріщина. Неспроможність релігійної громади виконати такий обсяг робіт стала приводом до розірвання договору оренди у 1960 році, і церква була знову зачинена для богослужінь (Павленко В., Павленко П., 2005).

У 1964 році розпочалися рятувальні та реставраційні роботи, зокрема укріплення берега р. Псел, зсув якого загрожував фізичному збереженню Спасо-Преображенської церкви. Проектно-кошторисна документація, підготовлена фахівцями Республіканських спеціальних науково-реставраційних виробничих майстерень (директор В.В. Петичинський), передбачала роботи з укріплення частини берега та дна річки загальною площею 2200 м з частковою забутовкою гранітним каменем. Безпосередні роботи по реставрації церкви були проведені у 1966–1971 рр. силами Полтавської дільниці Чернігівської міжобласної спеціальної науково-реставраційної виробничої майстерні (директор Крохін О.М.) (Павленко В., Павленко П., 2005). Паралельно з реставрацією споруди велися роботи по реставрації живопису ікон і частково – дерев'яного різьблення іконостасу, що є визначною пам'яткою мистецтва київської школи (Міляєва, 1991).

Наступна реставрація була проведена у 1982–1987 рр. У 1986–1988 рр. силами спеціалістів Київської спеціальної науково-реставраційної виробничої майстерні за участю реставраторів: Сорокіна І.О., Євнашевського Ю.І., Науменко О.І., Урванова В.В., Криницького І.І., Базько М.В. (Павленко В., Павленко П., 2005) проводилися роботи по відновленню та реставрації різьблення іконостасу (Дорофієнко, Рутковська, 2010). У січні 1988 року у приміщенні церкви був відкритий музей прикладного і образотворчого мистецтва – філіал Великосорочинського музею ім. М.В. Гоголя, а в 1992 році церква була повернута релігійній громаді.

Із церквою пов'язані імена ряду відомих особистостей української історії. У 1734 році тут було поховано гетьмана України Данила Апостола. У 1809 році в церкві хрестили М.В. Гоголя.

Аналіз композиції та типологічні характеристики об'єкту. Спасо-Преображенська церква у Великих Сорочинцях належить до визначних та найбільш яскравих зразків архітектури українського бароко на Полтавщині. На основі аналізу праць попередніх дослідників (Павлуцький, 1910; Цаленко, 1967; Вечерський, 2001; Шевцова, 2019) встановлено, що в архітектурному образі пам'яток цього стилю зазвичай поєднуються риси українського дерев'яного зодчества, європейського бароко та давньоруської архітектури. Проте ступінь і доля зазначених впливів в різних пам'ятках є індивідуальною.

На основі авторського натурного дослідження збережених, а також аналізу доступних історико-архівних джерел щодо перебудованих і втрачених мурованих храмів досліджуваного періоду (загалом проаналізовано 62 об'єкти), було розроблено зведений класифікатор українських мурованих церков доби Гетьманщини. Спираючись на системний аналіз планувальної структури та просторової композиції виявлених пам'яток, запропоновано уточнену типологію споруд українського бароко, яка фіксує три основні (типи 1, 2, 3) та два змішані типи (А і Б):

І тип — храми доби Київської Русі, перебудовані в епоху бароко (з домінуванням візантійської хрестовокупольної композиції);

II тип — новозбудовані храми одноверхого або багатoverхого типу на основі тридільного або хрещатого плану, наближені за своєю просторовою композицією до національних дерев'яних церков попередніх століть;

III тип — новозбудовані храми на основі купольної базиліки (з домінуванням впливу композиційних принципів європейського, насамперед польського бароко);

Змішаний тип А — храми із синтезованими ознаками типів 1 і 2 (з верхами українського типу на композиційно-планувальній основі зодчества Київської Русі);

Змішаний тип Б — храми із поєднанням характеристик типів 2 і 3 (з верхами українського типу на базилікальній композиційно-планувальній основі).

Запропонована класифікація частково корелює з науковими висновками попередників. Зокрема, підтверджено виокремлення Г. Павлуцьким (1905, 1910) двох чистих (базових) типів, загалом аналогічних типам II і III запропонованої класифікації. Розвиваючи цей напрям, М. Цапенко (1967) та В. Вечерський (2001) додатково констатують існування змішаного типу, подібного до типу Б у наведеній схемі.

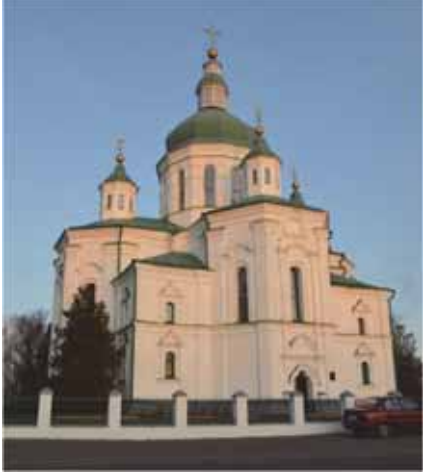
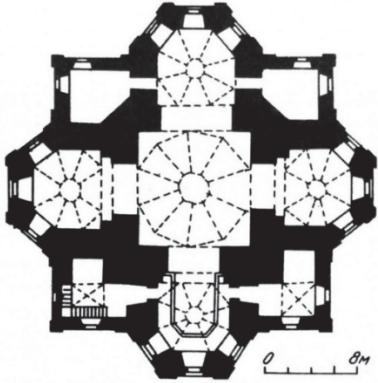
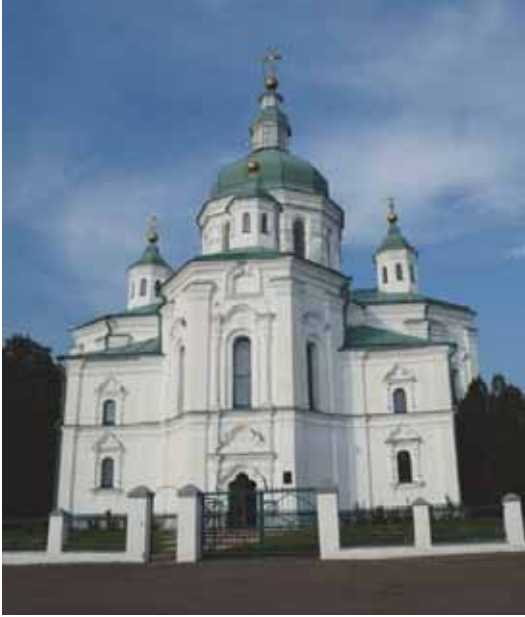
Водночас результати нашого дослідження засвідчують наявність на козацьких територіях значного масиву (16 виявлених пам'яток) із перевагою впливу стилістики архітектури Київської Русі. Цей вплив виявляється в першу чергу безпосередньо через перебудову давньоруських храмів у бароковому стилі, втім може передаватися і опосередковано (вторинним шляхом), через традиції української дерев'яної архітектури, яка, у свою чергу, детермінувала розвиток мурованого українського бароко. На наш погляд, цю цікаву групу пам'яток нема підстав ігнорувати в загальній типології, тому її було визначено як базовий тип I, що є важливою відмінністю складеної типології від типології попередників. Виходячи з цього, зафіксовано також існування храмів гібридної форми між типами I та II, які класифіковано як змішаний тип А.

Як видно з таблиці 1, Спасо-Преображенська церква у Великих Сорочинцях репрезентує II тип церков українського бароко із домінуванням впливу українських дерев'яних церков. Цей тип відмічається найбільш виразною національною самобутністю.

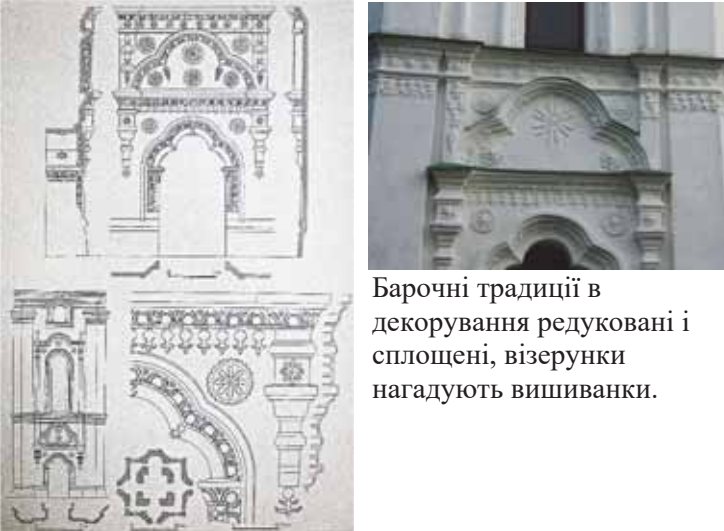
На основі опрацювання праць попередників (Павлуцький, 2005; Таранушенко, 2011; Шевцова, 2019 та ін.) та власних натурних досліджень було виділено *10 основних ознак архітектури української дерев'яної церкви*. Ними є :

1. Центрична комбінаторність композиції храму (на основі модуля зрубної кліті).
2. Тридільність або хрестовість плану.
3. Наявність в композиції завершень (верхів) у вигляді відокремлених чотири- чи восьмигранних ярусно звужених догори башт.
4. За наявності, додаткові верхи розташовані по осях схід-захід відносно центрального, будівля не має переваги якогось с фасадів.
5. Тектонічність об'ємів, проявлення зовнішньої структури храму в інтер'єрі.
6. Комбінаторний, висотно розкритий, природно освітлений внутрішній простір.
7. Всі верхи відкриті в інтер'єрі.
8. Відсутність метричних систем розчленування фасаду (членування стін).
9. Наявність специфічної форми елементів фасадів : ганки, піддашся, міжповерхові карнизи, опасання (галереї), та інші елементи захисту від опадів, трапецієвидної форми одвірків.
10. Стримане геометричне або рослинне декорування розташоване на фасаді переважно навкруги дверей (одвірки) та в меншій мірі вікон. Перевага об'ємної композиції над пластикою декору.

Основні ознаки архітектури української дерев'яної церкви.
 Спасо-Преображенська церква у Великих Сорочинцях. Таблиця 1.
 (фото О. Чобітько, Г. Шевцова, креслення Г. Логвин)

1.	Центрична комбінаторність композиції храму (на основі модуля зрубної кліті)	 <p>Дев'ятидільна комбінаторна композиція</p>
2.	Тридільність або хрестовість плану.	 <p>Хрестовий план з додаванням об'ємів між раменами хреста</p>
3.	Наявність в композиції завершень (верхів) у вигляді відокремлених чотири- чи восьмигранних ярусно звужених догори башт.	 <p>П'ять восьмигранних ступінчастих верхів</p>

<p>4.</p>	<p>Додаткові верхи розташовані по осях схід-захід відносно центрального (не діагонально), будівля не має переваги якогось з фасадів.</p>	 <p>Всефасадність, верхи по осі схід-захід, північ-південь</p>
<p>5.</p>	<p>Тектонічність об'ємів, проявлення зовнішньої структури храму в інтер'єрі.</p>	
<p>6.</p>	<p>Комбінаторний, висотно розкритий, природньо освітлений внутрішній простір.</p>	
<p>7.</p>	<p>Всі верхи відкриті в інтер'єрі.</p>	

8.	Відсутність метричних систем розчленування фасаду (ОЗНАКА ВІДСУТНЯ)	 <p>Наявні на площинах стін центричні системи розчленування на основі модифікованого барочного ордера</p>
9.	Наявність специфічної форми елементів фасадів: ганки, піддашся, міжповерхові карнизи, опасання (галереї), та інші елементи захисту від опадів, трапецієвидної форми одвірки.	 <p>Присутні міжповерхові та пригрунтові карнизи з дашками (рудименти піддашся)</p>
10.	Стримане геометричне або рослинне декорування розташовано на фасаді переважно навкруги дверей (одвірки) та в меншій мірі вікон. Перевага об'ємної композиції над пластикою декору	 <p>Барочні традиції в декоруванні редуковані і сплюснені, візерунки нагадують вишиванки.</p>

Спасо-Преображенська церква у Великих Сорочинцях характеризується наявністю 9 із 10 вищезазначених основних ознак. Єдиним винятком є ознака під номером 8: на відміну від гладких, нерозчленованих площин стін української дерев'яної церкви, стіни мурованих храмів українського бароко зазвичай мають чітке членування з елементами редукованої ордерної системи та декору європейського барокового зразка (див. Таблицю 1).

Проте у Сорочинській церкві навіть ці перманентні для всіх типів церков українського бароко ознаки європейського бароко залишаються нечіткими та модифікованими. Зокрема, декоративні елементи оздоблення фасадів – такі як фігурні пластичні обрамлення вікон та ліпні елементи навколо них – редуковані. Барокова ліпнина є сплющеною та стилізованою під мотиви народної вишивки. Зазначені морфологічні характеристики дозволяють позиціонувати цей храм як один з найавтентичніших і найсамобутніших представників українського бароко II типу, що демонструє пріоритет впливу традицій українського дерев'яного зодчества та народного мистецтва.

Висновки. У результаті проведеного дослідження Спасо-Преображенської церкви у Великих Сорочинцях крізь призму уточненої типології мурованого зодчества Лівобережної України доби Гетьманщини обґрунтовано її приналежність до виразного II типу храмів українського бароко із домінуванням традицій української дерев'яної архітектури.

Натурний та композиційний аналіз засвідчив, що собор має унікальну генетичну спорідненість із народним будівництвом, утілюючи 9 із 10 визначених ключових ознак дерев'яних церков, зокрема хрещату дев'ятидільну об'ємно-просторову структуру, висотне розкриття та повну відкритість внутрішнього простору всіх верхів в інтер'єрі.

Сорочинська церква репрезентує один із найсамобутніших і найменш деформованих іноземними запозиченнями зразків українського бароко та наочно демонструє безумовний пріоритет національної тектоніки та архітектурної форми над зовнішньою пластикою фасадів. Це робить унікальний хрещатий дев'ятидільний храм гетьмана Данила Апостола найвищим досягненням і канонічним орієнтиром у процесі вивчення самотності й генези українського бароко.

Бібліографія:

1. Вечерський В.В. *Архітектурна й містобудівна спадщина доби Гетьманщини. Формування, дослідження, охорона*. Київ : НДІТІАМ, 2001. 350 с.
2. Вечерський В. До питання про національний стиль в архітектурі України XVII–XVIII ст. *Архітектурна спадщина України*. 1994. Вип. 1. С. 102–113.
3. Дорофійенко І., Рутковська О. *Сорочинський іконостас*. Альбом / Інна Дорофійенко, Людмила Міляєва, Ольга Рутковська. Київ: Родовід, 2010. 168 с.
4. Горбик О. О. *Римсько-католицькі костьоли Києва та Київщини*. Київ: Техніка, 2004. 120 с.
5. Івашко Ю. Стиль бароко в архітектурі українських церков. *Людина і світ*. 1997. № 11–12. С. 12–15.
6. Логвин Г. Архітектура України періоду формування української народності (XIV–XVI ст.) / за ред. В. Заболотного. *Нариси історії архітектури Української РСР*. Київ, 1957. С. 62–103.
7. Логвин Г. Н. *По Україні*. Київ: Мистецтво, 1968. С. 436–439.
8. Логвин Г. Стильові особливості архітектури й монументально-декоративного мистецтва українського бароко. *Архітектурна спадщина України*. 1997. Вип. 4. С. 51–59.
9. Міляєва Л. Спасо-Преображенська церква с. Великі Сорочинці Полтавської області. *Українське барокко та європейський контекст*. Київ : Наук. думка, 1991. С. 128–135.
10. Павленко В., Павленко П. Історія будівництва та реставрації Спасо-Преображенської церкви в селі Великих Сорочинцях. *Гетьман Данило Апостол, його роль і місце в історії України: матеріали наукових читань* (Полтава - Великі Сорочинці, 4 лютого 2005 року). Полтава, 2005. С. 66–75.
11. Павлуцький Г. Барокко України. Киев, 1910. Перевидано з передмовою та примітками О. Савчука в: *Дерев'яні та муровані храми України*. Харків, 2017.
12. Павлуцький Г. Старожитності України. Дерев'яні та муровані храми. Київ, 1905. Перевидано з передмовою та примітками О. Савчука в: *Дерев'яні та муровані храми України*. Харків, 2017.
13. Пам'ятки архітектури та містобудування України. Довідник реєстру національно-культурного надбання / за ред. А. П. Мардера, В. В. Вечерського. Київ: Техніка, 2000. 328 с.
14. Прибега Л. Форма, образ, функція пам'яток архітектури. *Архітектура України*. 1992. № 1. С. 9–11.
15. Савицький П. Кілька міркувань про історію української архітектури. *Сучасність*. 1993.
16. Сіткарьова О. *Архітектурний ансамбль Києво-Печерської лаври та її історичного оточення за доби гетьмана І. С. Мазепи*. Київ, 2005. 196 с.
17. Сегеда С. Усипальниця гетьмана Данила Апостола: історія, дослідження, сучасний стан. *Українознавчий альманах*. Київ: Київський національний університет ім. Т. Шевченка. 2014. Вип. 15. С. 102–105.
18. Транушенко С. *Народні елементи в монументальній мурованій архітектурі Слобідської України XVII–XVIII ст.* Харків, 2011. 86 с.

19. Таранушенко С. Монументальна дерев'яна архітектура Лівобережної України. Київ: Будівельник, 1976. 336 с.
20. Цапенко М. *Архітектура Лівобережної України XVII–XVIII ст.* Москва, 1967. 233 с.
21. Чобітько О. М. Формування барокового архітектурного ансамблю Києво-Печерської Лаври. Київ, 2015. 94 с. (державний реєстраційний номер РК 0113U007606).
22. Чобітько О. Аналіз витоків православної мурованої архітектури Правобережжя і Лівобережжя доби Гетьманщини: ступінь дослідження і коло невизначених питань. *Архітектурний вісник КНУБА*. Київ, 2018. Вип. 16, С. 109–114.
23. Шевцова Г. Генеза української дерев'яної церкви: світовий контекст і унікальність. Харків; Київ: Видавець Олександр Савчук, 2019. 276 с.
24. Шевцова Г. В. Процеси віддзеркалення будівельних традицій політеїстичних святилищ в сакральних спорудах монотеїстичних релігій (на прикладі розвитку дерев'яного будівництва України і Японії). *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ: КНУБА, 2008. № 19. С. 115–122.
25. Юрченко П. Архітектура України після возз'єднання з Росією (XVII – 70-ті роки XVIII ст.) / за ред. В. Заболотного. *Нариси історії архітектури Української РСР*. Київ, 1957. С. 104–149.
26. Shevtsova G., Linda S., Cherkes B. Ukrainian Masonry and Wooden Provincial Churches from between the Fifteenth and Seventeenth Centuries: The Path to Ukrainian Baroque | Українське провінційне церкве муrowано-drewniane z okresu od XV do XVII wieku. Szlak do baroku ukraińskiego. *Wiadomości Konserwatorskie*. 2023. No. 76. P. 141–152.
27. Shevtsova Galyna, Gorbyk Olena, Nataliia Mezhenha, Chobitko Oksana, Kozak Yurii, Andropova Olga. The architecture of the Cathedral of Saint Sophia in Kyiv: uniqueness and universality in historical cultural spaces. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*. 2020. Vol. 960. Art. No. 022105.
28. Urakina A. Transformation of Church Architectural Composition in Ukraine between the Tenth and Eighteenth Centuries as a Theoretical Basis of Restoration. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation*. 2022. Vol. 69. P. 15–25.

References:

1. Vecherskyi, V.V. (2001). *Arkhitekturna i mistobudivna spadshchyna doby Hetmanshchyny. Formuvannia, doslidzhennia, okhorona* [Architectural and urban planning heritage of the Hetmanate era. Formation, research, protection]. NDIAM. [in Ukrainian].
2. Vecherskyi, V. (1994). Do pytannia pro natsionalnyi styl v arkhitekturi Ukrainy XVII–XVIII st. [On the question of national style in the architecture of Ukraine of the 17th–18th centuries]. *Arkhitekturna spadshchyna Ukrainy* [Architectural Heritage of Ukraine], (1), 102–113. [in Ukrainian].
3. Dorofiienko, I., Rutkovska, O., Miliiaieva, L. Sorochyntsi'kyj ikonostas. [Sorochyn iconostasis] Kyiv: Rodovid, 2010. [in Ukrainian].
4. Gorbyk, O. O. (2004). *Rymsko-katolytski kostoly Kyieva ta Kyivshchyny* [Roman Catholic churches of Kyiv and Kyiv region]. Tekhnika. [in Ukrainian].
5. Ivashko, Y. (1997). Styl baroko v arkhitekturi ukrainskykh tserkov [Baroque style in the architecture of Ukrainian churches]. *Liudyna i svit* [Man and World], (11–12), 12–15. [in Ukrainian].
6. Lohvyn, H. (1957). Arkhitektura Ukrainy periodu formuvannia ukrainskoi narodnosti (XIV–XVI st.) [Architecture of Ukraine during the period of formation of the Ukrainian nationality (14th–16th centuries)]. In V. Zabolotnyi (Ed.), *Narysy istorii arkhitektury Ukrainskoi RSR* [Essays on the history of architecture of the Ukrainian SSR] (pp. 62–103). [in Ukrainian].
7. Lohvyn, H. N. (1968). *Po Ukraini* [Across Ukraine] (pp. 436–439). Mystetstvo. [in Ukrainian].
8. Lohvyn, H. (1997). Stylovi osoblyvosti arkhitektury i monumentalno-dekoratyvnoho mystetstva ukrainskoho baroko [Stylistic features of architecture and monumental-decorative art of Ukrainian Baroque]. *Arkhitekturna spadshchyna Ukrainy* [Architectural Heritage of Ukraine], (4), 51–59. [in Ukrainian].
9. Miliiaieva, L. (1991) Spaso-Preobrazhens'ka tserkva s. Velyki Sorochyntsi Poltav's'koi oblasti [Church of the Transfiguration of the Savior, village of Velyki Sorochyntsi, Poltava region]. *Ukrains'ke barokko ta ievropejs'kyj kontekst*. Kyiv: Nauk. dumka. [in Ukrainian].
10. Pavlenko, V., Pavlenko, P. (2005) Istorii budivnytstva ta restavratsii Spaso-Preobrazhens'koi tserkvy v seli Velykykh Sorochyntsiakh [History of the construction and restoration of the Transfiguration

Church in the village of Velyki Sorochintsy]. *Het'man Danylo Apostol, joho rol' i mistse v istorii Ukrainy*. Poltava. [in Ukrainian].

11. Pavlutskyi, H. (2017). *Barokko Ukrainy* [Baroque of Ukraine]. (O. Savchuk, Ed.). Publisher Savchuk O. O. (Original work published 1910). [in Russian].

12. Pavlutskyi, H. (2017). *Starozhytnosti Ukrainy. Dereviani ta murovani khramy* [Antiquities of Ukraine. Wooden and masonry churches]. (O. Savchuk, Ed.). Publisher Savchuk O. O. (Original work published 1905). [in Ukrainian].

13. Marder, A. P., & Vecherskyi, V. V. (Eds.). (2000). *Pamiatky arkhitektury ta mistobuduvannia Ukraini. Dovidnyk reiestru natsionalnoho kulturnoho nadbannia* [Architectural and urban planning monuments of Ukraine. Directory of the register of national cultural heritage]. Tekhnika. [in Ukrainian].

14. Prybieha, L. (1992). Forma, image, funktsiia pamiatok arkhitektury [Form, image, function of architectural monuments]. *Arkhitektura Ukrainy* [Architecture of Ukraine], (1), 9–11. [in Ukrainian].

15. Savytskyi, P. (1993). Kilka mirkuvan pro istoriiu ukrainskoi arkhitektury [A few reflections on the history of Ukrainian architecture]. *Suchasnist* [Modernity]. [in Ukrainian].

16. Sitkarova, O. (2005). *Arkhitekturnyi ansambl Kyievo-Pecherskoi lavry ma yii istorychnoho otochennia za doby hetmana I.S. Mazepy* [Architectural ensemble of the Kyiv-Pechersk Lavra and its historical surroundings during the era of Hetman I.S. Mazepa]. [in Ukrainian].

17. Sehed, S. (2014). Usypalnytsia hetmana Danyla Apostola: istoriia, doslidzhennia, suchasnyi stan [The burial vault of Hetman Danylo Apostol: history, research, current state]. *Ukrainoznavchyi almanakh* [Ukrainian Studies Almanac], (15), 102–105. [in Ukrainian].

18. Taranushenko, S. (1976). *Monumentalna dereviana arkhitektura Livoberezhnoi Ukrainy* [Monumental wooden architecture of Left-Bank Ukraine]. Budivelnik. [in Ukrainian].

19. Taranushenko, S. (2011). *Narodni elementy v monumentalnii murovanii arkhitekturi Slobidskoi Ukrainy XVII–XVIII st.* [Folk elements in monumental masonry architecture of Sloboda Ukraine of the 17th–18th centuries]. [in Ukrainian].

20. Tsapenko, M. (1967). *Arkhitektura Livoberezhnoi Ukrainy XVII–XVIII st.* [Architecture of Left-Bank Ukraine of the 17th–18th centuries]. [in Russian].

21. Chobitko, O. M. (2015). *Formuvannia barokovoho arkhitekturnoho ansamblu Kyievo-Pecherskoi Lavry* [Formation of the Baroque architectural ensemble of the Kyiv-Pechersk Lavra]. Kyiv. (PK 0113U007606) [in Ukrainian].

22. Chobitko O. (2018) Analiz vytokiv pravoslavnoi murovanoj arkhitektury Pravoberezhzhia i Livoberezhzhia doby Het'manschyny: stupin' doslidzhennia i kolo nevyznachenykh pytan' [Analysis of the origins of Orthodox masonry architecture of the Right Bank and Left Bank of the Hetmanate era: the extent of research and the range of undetermined issues]. *Arkhitekturnyj visnyk KNUBA*. Kyiv, (16), 109–114. [in Ukrainian].

23. Shevtsova, G. (2019). Heneza ukrainskoi derevianoj tserkvy: svitovi kontekst i unikalnist [Genesis of the Ukrainian wooden church: World context and originality]. Publisher Oleksandr Savchuk. [in Ukrainian].

24. Shevtsova, G. V. (2008). Protsesy viddzerkalennia budivelnikh traditsii politeistychnykh sviatulyshch v sakralnykh sporudakh monoteistychnykh relihii (na prykladi rozvytku derevianoho budivnytstva Ukrainy i Yaponii) [The process of polytheistic building tradition's reflecting in monotheistic temples (at the examples of Ukrainian and Japanese wooden architecture)]. *Suchasni probleme arkhitektury ta mistobuduvannia* [Modern Problems of Architecture and Urban Planning], (19), 115–122. [in Ukrainian].

25. Yurchenko, P. (1957). *Arkhitektura Ukrainy pislia vozziednannia z Rosiieiu (XVII – 70-ti roky XVIII st.)* [Architecture of Ukraine after reunification with Russia (17th century – 1770s)]. In V. Zabolotnyi (Ed.), *Narysy istorii arkhitektury Ukrainskoi RSR* [Essays on the history of architecture of the Ukrainian SSR] (pp. 104–149). [in Ukrainian].

26. Shevtsova, G., Linda, S., & Cherkes, B. (2023). Ukrainian Masonry and Wooden Provincial Churches from between the Fifteenth and Seventeenth Centuries: The Path to Ukrainian Baroque | *Ukrainiske prowincjonalne cerkwie murowano-drewniane z okresu od XV do XVII wieku. Szlak do baroku ukrainskiego. Wiadomości Konserwatorskie*, 2023(76), 141–152.

27. Shevtsova, G., Gorbyk, O., Mezhen, N., Chobitko, O., Kozak, Y., & Andropova, O. (2020). The architecture of the Cathedral of Saint Sophia in Kyiv: uniqueness and universality in historical cultural spaces. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 960, Article 022105.

28. Urakina, A. (2022). Transformation of Church Architectural Composition in Ukraine between the Tenth and Eighteenth Centuries as a Theoretical Basis of Restoration. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation*, 69, 15–25.

Oksana Chobitko

Senior Researcher,

National Kyiv-Pechersk Lavra Preserve, Kyiv

chobit_oks@ukr.net

orcid.org/0000-0002-8523-752X

ARCHITECTURAL AND STYLISTIC FEATURES OF THE SAVIOR-TRANSFIGURATION CHURCH IN VELYKI SOROCHYNTSI IN THE CONTEXT OF THE TYPOLOGY OF UKRAINIAN BAROQUE

© Chobitko O.M., 2026

Abstract. The article explores the architectural and stylistic features of the Savior-Transfiguration Church in Velyki Sorochyntsi within the context of the typology of the Ukrainian (Cossack) Baroque of the Hetmanate era. The study aims to analyze the layout, spatial composition, interior, and decoration of this unique masonry church to highlight its genetic kinship with the national traditions of Ukrainian wooden architecture. An updated typology of Orthodox masonry architecture of the period under review is proposed, identifying three basic and two mixed structural types. According to the developed classifier, it is determined that the Sorochyntsi church represents a distinct Type II of Ukrainian Baroque churches, dominated by the influence of vernacular wooden architecture and characterized by the presence of 9 out of 10 identified core attributes of the Ukrainian wooden church. Among them, centric combinatorics of the composition, a cruciform nine-part plan, a vertically open and naturally lit interior space, as well as the full openness of all domes within the interior are clearly traced. The findings of the article prove that the Savior-Transfiguration Church demonstrates an absolute priority of national spatial composition over the external plasticity of the facades.

Keywords: Ukrainian Baroque, Savior-Transfiguration Church, Velyki Sorochyntsi, architectural typology, Ukrainian wooden church, vernacular architecture, Hetmanate era.